

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6:502.174

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF RADIOACTIVE WASTE MANAGEMENT

Галич К.В., студентка міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню міжнародного співробітництва у сфері поводження з радіоактивними відходами. Проаналізовані чинні міжнародні акти, міжнародні принципи поводження з радіоактивними відходами, діяльність спеціалізованих міжнародних інституцій, співробітництво між окремими державами та перспективи вирішення цієї проблеми. Ураховуючи сучасний стан урегулювання цього питання на міжнародному рівні, автор робить висновки щодо необхідних заходів, які повинні бути вжиті державами.

Ключові слова: радіоактивні відходи, міжнародне співробітництво, радіаційна безпека, міжнародне екологічне право, МАГАТЕ.

Статья посвящена исследованию международного сотрудничества в сфере обращения с радиоактивными отходами. Проанализированы действующие международные акты, международные принципы обращения с радиоактивными отходами, деятельность специализированных международных институций, сотрудничество между отдельными государствами и перспективы решения данной проблемы. Учитывая современное состояние урегулирования данного вопроса на международном уровне, автор делает выводы относительно необходимых мер, которые должны быть проведены государствами.

Ключевые слова: радиоактивные отходы, международное сотрудничество, радиационная безопасность, международное экологическое право, МАГАТЭ.

The article is devoted to the research of international cooperation in the field of radioactive waste management. Considering the widespread use of nuclear power, nuclear technology, mining and enrichment of uranium, the processes of formation and accumulation of radioactive waste are almost inevitable. Since this problem is actual for many countries of the world, there is a need to regulate radioactive waste management rules and to find ways and methods to minimize their negative environmental impact at the international level.

The purpose of the article is to analyze current international acts, international principles of radioactive waste management, activities of specialized international institutions, cooperation between individual states and prospects for solving this problem.

In the article, the author considered the current international acts, both general and special, which are guided by the states. Both, the purpose, content and role of each of these acts, in the process of resolving the issue of radioactive waste management, are determined. The international institutions, whose activities are directly aimed at resolving this issue are defined. In particular, the author has researched global and regional international organizations. Peculiarities of their activity are analyzed. The article contains information about bilateral international treaties between individual states. The article gives a compilation of international legal principles in the field of radioactive waste management.

Thus, the author concludes about the current state of regulation of this issue at the international level. It is considered necessary for states to preserve the environment in an environmentally safe state. Furthermore, it is critically important for states to find ways to reduce the negative impact of radioactive waste through active international cooperation, research and development, and the introduction of new technologies.

Key words: radioactive waste, international cooperation, radiation safety, international environmental law, IAEA.

За останні десятиріччя людство здійснило значний науковий і технічний прорив. Проте результати такого прориву не завжди піддаються абсолютному контролю й не завжди вони є цілком безпечними для навколишнього природного середовища. Як наслідок, розповсюдження та накопичення небезпечних відходів, зокрема радіоактивних. Такі відходи є неминучим побічним продуктом процесу виробництва атомної електроенергії, використання ядерних технологій, видобування та збагачення урану й деяких інших корисних копалин, застосування джерел іонізуючого випромінювання та радіоактивних речовин у промисловості, медицині й наукових дослідженнях [1, с. 63]. Нині одним із найбільших джерел радіоактивних відходів у світі є саме атомні електростанції (далі – АЕС). За даними Міжнародного агентства з атомної енергії (далі – МАГАТЕ), у світі експлуатується 191 атомна електростанція з 449 енергоблоками, 55 енергоблоків знаходяться на стадії будівництва [2]. Отже, спостерігається тенденція збільшення використання атомної енергії, хоча в деяких країнах, зокрема Німеччині, навпаки, кількість АЕС зменшується. Так як ця проблема є актуальною для багатьох країн світу, існує необхідність ефективного правового регулювання поводження з радіоактивними відхо-

дами та пошук способів і методів мінімізації їх негативного впливу на довкілля на міжнародному рівні.

Метою статті є аналіз сучасного стану міжнародного співробітництва у сфері поводження з радіоактивними відходами, зокрема дослідження чинних міжнародних актів, міжнародних принципів поводження з радіоактивними відходами, діяльність спеціалізованих міжнародних інституцій, співробітництво між окремими державами та перспективи вирішення цієї проблеми.

Отже, проблема правового регулювання поводження з радіоактивними відходами є не новою, за декілька десятиріч років багато науковців звертали свою увагу на її актуальність і необхідність вирішення як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, цю проблему висвітлено в праці В.І. Андрейцева, Дж. Бонана, А.П. Гетьмана, Т.І. Гиззатуліна, Г.І. Баллока, Дж. Лінслея, В.І. Лозо, Н.Р. Малишевої, О.Г. Парамузової, О.В. Сушика та інших.

Міжнародне співробітництво у сфері поводження з радіоактивними відходами передусім виражається в установленні єдиного визначення поняття «радіоактивні відходи». «Радіоактивні відходи» (далі – РВВ) означають радіоактивний матеріал у газоподібному, рідкому чи твердому стані, подальше використання якого не

передбачається державою, що домовляється, чи фізичною або юридичною особою, чиє рішення визнає держава, що домовляється, і який контролюється як радіоактивні відходи в рамках положень законодавчого та регулювального поля держави, що домовляється [3]. Державами в національному законодавстві можуть бути встановлені дещо інші визначення цього явища, які, проте, не суперечать міжнародному визначенню.

Основи міжнародного співробітництва та регулювання поведінки з радіоактивними відходами можна знайти в загальних міжнародних актах, присвячених охороні навколишнього природного середовища й питанням відходів, таких як:

– *Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища (Стокгольмська Декларація) 1972 р.* [4]. Принцип 6. Уведення в навколишнє середовище токсичних речовин або інших речовин і викид тепла в таких кількостях або концентраціях, які перевищують здатність навколишнього середовища знешкодувати їх, повинні бути припинені, щоб це не завдало серйозної або непоправної шкоди екосистемам. Необхідно підтримувати справедливую боротьбу народів усіх країн проти забруднення [4];

– *Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 р.* [5]. Принципи 2, 13, 14. Суверенне право держави розробляти власні ресурси відповідно до своєї політики в галузі навколишнього середовища й розвитку та відповідальність за забезпечення того, щоб діяльність у рамках їх юрисдикції або контролю не завдала шкоди навколишньому середовищу інших держав або районів за межами дії національної юрисдикції. Держави повинні розробляти національні закони, що стосуються відповідальності й компенсації жертвам забруднення та іншої екологічної шкоди. Держави співпрацюють з метою подальшого розроблення міжнародного права, що стосується відповідальності й компенсації за негативні наслідки екологічного збитку, що завдається діяльністю, яка ведеться під їхньою юрисдикцією або контролем, районам, що перебувають за межами їхньої юрисдикції. Держави повинні ефективно співпрацювати з метою стримувати або запобігати перенесенню й переведенню в інші держави будь-яких видів діяльності та речовин, які завдають серйозної екологічної шкоди або вважаються шкідливими для здоров'я людини [5];

– *Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) 1998 р.* [6]. Пункт 9 стаття 5. Ведення узгодженої загальнонаціональної системи кадастрів чи реєстрів забруднень із використанням структурованої, автоматизованої та доступної для громадськості бази даних. Така система може містити дані про проникнення, викиди й перенесення певного класу речовин і продуктів, які є наслідком певних видів діяльності, у тому числі під час користування водою, енергією та природними ресурсами, у різні сфери навколишнього середовища як у місцях переробки й видалення відходів, так і поза ними [6];

– *Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів і їх видаленням 1989 р.* [7]. Пункт 2 стаття 4. Кожна Сторона вживає належних заходів, щоб забезпечити зниження до мінімуму виробництва небезпечних та інших відходів у своїх межах, беручи до уваги соціальні, технічні й економічні аспекти [7].

Засновуючись на цих положеннях, міжнародне співтовариство прийняло спеціальні акти щодо поведінки з радіоактивними відходами. Основним спеціальним актом можна назвати *Об'єднану конвенцію про безпеку поводження з відпрацьованим паливом і про безпеку поводження з радіоактивними відходами 1997 р.* [3]. Цілями цієї Конвенції є досягнення та підтримання високого рівня

безпеки поводження з відпрацьованим паливом і радіоактивними відходами в усюму світі шляхом зміцнення національних заходів і міжнародного співробітництва включно в належних випадках із технічним співробітництвом у галузі безпеки. Також забезпечити, щоб на всіх стадіях поводження з відпрацьованим паливом і радіоактивними відходами були наявні ефективні засоби захисту від потенційної небезпеки. Цей документ загалом містить положення щодо вимог безпеки, правил щодо проектування, спорудження, оцінювання безпеки та експлуатації установок, транскордонного переміщення й нарад сторін із питань поводження з радіоактивними відходами. Окрім цього, на держави-учасниці покладається обов'язок доповідати іншим Сторонам стосовно здійснення зобов'язань, передбачених Конвенцією. Зокрема, щодо політики та практики поводження з радіоактивними відходами, критеріїв для визначення і класифікації радіоактивних відходів, а також інвентарного списку радіоактивних відходів і переліку установок для поводження з ними [3].

Проте варто зазначити, що ця Конвенція хоча й містить широкий спектр зобов'язань держав, проте не передбачає механізмів відповідальності за їх невиконання. Натомість існують і більш жорсткі акти щодо дотримання їх норм. Яскравим прикладом у рамках Європейського Союзу є *Директива Ради 2011/70/Євратом від 19 липня 2011 року про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом і радіоактивними відходами* [8]. Ця Директива поширюється на держави-члени Європейського співтовариства й застосовується на всіх етапах управління радіоактивними відходами, від утворення до захоронення, якщо такі радіоактивні відходи утворюються внаслідок цивільної діяльності. Окрім цього, Директива покладає на Держави обов'язок щодо запровадження «національних рамок» для управління радіоактивними відходами, прийняття національних програм для реалізації відповідної політики, створення системи належного контролю та ліцензування діяльності з управління радіоактивними відходами, забезпечення фінансування діяльності щодо поводження з радіоактивними відходами, а також інформування й участь громадськості у відповідній сфері [8].

Отже, міжнародні загалом і спеціальні акти щодо поводження з РАВ відображають загальну мету регулювання такої діяльності, встановлюють нормативи та правила, закріплюють основні принципи співробітництва між державами.

Ще однією формою міжнародного співробітництва у цій сфері є діяльність спеціалізованих міжнародних інституцій. На глобальному рівні провідну роль відіграє *Міжнародне агентство з атомної енергії*. Відповідно до *Статуту* [9], агентство – це міжнародна організація для розвитку співпраці у сфері мирного використання атомної енергії, серед функцій якої є вирішення проблеми радіоактивних відходів, надання технічної інформації та допомоги державам-членам. Її членами на 2019 рік є 171 держава світу. У рамках агентства створено програму RADWASS (Radioactive Waste Safety Standards), присвячену всім аспектам поводження з РАВ. Ця програма включає в себе низку документів, що присвячені стандартам безпеки. Ці документи складаються в певну систему, яка виглядає так. Найвищу ланку займають Основні принципи безпеки, де визначено цілі та базові принципи безпеки, яких повинні дотримуватись держави-члени («Принципи поводження з радіоактивними відходами» [10]). Далі – Норми з техніки безпеки, що встановлюють вимоги, яких потрібно дотримуватись для гарантування захисту навколишнього середовища, життя і здоров'я людей («Установлення національної системи поводження з радіоактивними відходами» [11], «Приповерхнєве захоронення радіоактивних відходів» [12]). На найнижчій ланці розташовані посібники (керівництва) з безпеки, що надають рекомендації

щодо виконання норм безпеки («Класифікація радіоактивних відходів» [13], «Виведення з експлуатації атомних електростанцій і дослідницьких реакторів» [14]). Також у рамках МАГАТЕ узгоджено три Кодекси практики: Кодекс практики у сфері міжнародного транскордонного переміщення радіоактивних відходів 1990 р., Кодекс поведінки з гарантування безпеки й цілісності радіоактивних джерел 2003 р. та Кодекс поведінки з безпеки дослідницьких реакторів 2004 р. [15, с. 74–76]. З метою зручної перевірки результатів своєї діяльності МАГАТЕ готує щорічні звіти щодо ядерної безпеки, впровадження гарантій та огляд ядерних технологій. Як приклад, в Огляді ядерних технологій 2018 (Nuclear Technology Review 2018) [16] висвітлені досягнення країн щодо утилізації та захоронення радіоактивних відходів протягом 2017 року.

На регіональному рівні можна виокремити *Європейське співтовариство з атомної енергії* (Євроатом). Відповідно до *Договору про заснування європейського співтовариства з атомної енергії* [17], це міжнародна організація членів ЄС, мета якої полягає у створенні необхідних умов для виникнення і швидкого зростання атомної промисловості, сприянні піднесенню життєвого рівня в державах-членах і розвитку взаємобміну з іншими країнами. Договір також містить положення щодо зобов'язання держав-членів надавати відповідному органу співтовариства загальні дані про будь-який проект видалення радіоактивних відходів будь-яким способом, що дає змогу визначити ступінь ризику радіоактивного зараження води, землі або повітряного простору іншої держави-члена після здійснення цього проекту [17]. Окрім цього, одним із найважливіших напрямів діяльності співтовариства є його активна участь у розробленні та прийнятті Директив ЄС стосовно ядерної безпеки й поводження з радіоактивними відходами. Як приклад, уже згадана раніше *Директива Ради 2011/70/Євроатом від 19 липня 2011 року про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом і радіоактивними відходами* [8].

Отже, діяльність міжнародних спеціалізованих інституцій спрямована на поглиблене співробітництво держав, цілеспрямоване регулювання поводження з РАВ і контроль за здійсненням відповідних заходів державами. Також не можна проігнорувати той факт, що міжнародні інституції є координаційними центрами новітніх розробок, досліджень і впровадження нових технологій.

Цікавим є те, що важливим положенням, яке міститься майже в усіх міжнародних актах, присвячених цій проблемі, є співпраця щодо обміну науковими й технічними досягненнями та надання фінансової допомоги між державами. Це положення має суттєве значення для вирішення проблеми поводження з радіоактивними відходами. Воно ґрунтоване на різному рівні технічного розвитку та фінансового становища країн і фактичній неможливості деяких країн виконати всі належні заходи щодо правильного поводження з РАВ. У такому разі допомогу державам надають міжнародні організації, а також інші держави шляхом двосторонніх міжнародних угод.

Що стосується нашої держави, то за обсягами радіоактивних відходів Україна знаходиться на II місці в Європі та на IV у світі (3,5 млн м3) [18]. Норми щодо правового регулювання поводження з РАВ на національному рівні містяться у спеціальному Законі України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30 червня 1995 р. [19], Стратегії поводження з радіоактивними відходами в Україні від 19 серпня 2009 р. [20] і низці інших нормативно-правових актів.

Окрім цього, для України через аварію на Чорнобильській АЕС питання поводження з РАВ є особливо актуальним. Беручи до уваги масштаби цієї проблеми та кількість заходів, які необхідно здійснити для усунення наслідків аварії на ЧАЕС, Україна досить активно здійснює спів-

робітництво з іншими державами. Прикладом може слугувати *Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки* від 18 листопада 2016 р. [21]. Відповідно до цієї Угоди, співробітництво здійснюється у сферах регулювання ядерної безпеки й фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів та інших радіоактивних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання й радіаційного захисту, включаючи поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом. Співробітництво може включати таке: 1) обмін регульвальними й іншими документами, обмін або передачу технічних даних, крім документів, що належать до державної таємниці, згідно з національним законодавством держав Сторін; 2) обмін звітами з оцінки безпеки ядерних установок, аналізу аварій та інцидентів; 3) обмін або передачу обладнання, необхідного для виконання спільних проєктів у рамках укладених контрактів; 4) обмін або передачу програмного забезпечення; 5) спільні робочі зустрічі та навчальні семінари, які будуть проводитись в Україні та Швеції; 6) навчання персоналу в рамках програм, взаємно узгоджених зі Сторонами; 7) інші напрями співробітництва в межах компетенції Сторін [21]. Сьогодні завдяки цій Угоді вже реалізовано значну кількість проєктів, ще більше – у перспективі.

Проаналізувавши різні аспекти міжнародного співробітництва, можна виокремити такі міжнародні принципи поводження з радіоактивними відходами:

1. Принцип захисту навколишнього природного середовища. Радіоактивні відходи можуть негативно впливати на природні ресурси: землю, ліси, поверхню води, підземні води та копалини протягом тривалого періоду часу. Тому поводження з РАВ має здійснюватись так, аби звести до якомога менших рівнів цей негативний вплив.

2. Принцип захисту майбутніх поколінь. Майбутнім поколінням має надаватись щонайменше той самий рівень радіаційного захисту, який надається населенню сьогодні.

3. Принцип захисту населення. З РАВ необхідно поводитись так, аби гарантувати прийнятний рівень захисту здоров'я населення.

4. Принцип транскордонного захисту. З радіоактивними відходами необхідно поводитись так, аби гарантувати, що можливий вплив на життя людей і довкілля за межами національного кордону враховується.

5. Принцип створення правової основи на національному рівні. Держави, які виробляють чи використовують радіонукліди, мають розробити нормативно-правову базу, котра включає закони, постанови й директиви з питань поводження з радіоактивними відходами, враховуючи національні стратегії поводження з РАВ.

6. Принцип безпеки установок та обладнання, що використовується під час поводження з радіоактивними відходами. Під час вибору місця, проєктування, будівництва, введення в експлуатацію, дії та виведення з експлуатації чи закриття сховища необхідно вжити всіх заходів для гарантування безпеки, включаючи запобігання аварійним ситуаціям і зменшення наслідків від аварій.

7. Принцип контролю над виробленням радіоактивних відходів. Виробництво радіоактивних відходів має бути зведено до мінімально можливої кількості.

8. Принцип взаємозалежності між виробленням і поводженням з радіоактивними відходами. Основними стадіями поводження з радіоактивними відходами є попередня обробка, обробка, кондиціонування, зберігання та захоронення. Між цими стадіями є певна взаємозалежність, яку необхідно брати до уваги [22, с. 122–123].

Отже, можна зробити висновок, що правове регулювання поводження з радіоактивними відходами є актуальним не тільки на національному, а й на міжнародному рівні. З накопиченням РАВ державам необхідно вживати

ефективних заходів щодо їх утилізації, переробки та захоронення. Проте здійснення таких заходів потребує особливої обачності, адже не всі країни мають достатній науково-технічний рівень і можуть самостійно вирішувати проблемні питання, пов'язані з поводженням із РАВ. Спільними зусиллями, підтверджуючи своє прагнення до зведення негативного впливу РАВ до мінімуму, міжнародна спільнота приймає регулювальні акти, створює контролюючі органи та інституції, проводить наукові дослідження

й розробки. Все це здійснюється для вирішення головної проблеми, яка полягає в тому, щоб до моменту винайдення способу ліквідації негативного впливу РАВ не погіршити стан навколишнього природного середовища до критичного стану. Тому вкрай важливим завданням для держав є дотримання встановлених правил поводження з РАВ і здійснення пошуку шляхів переведення їх у безпечний стан, бо тільки так ми можемо запобігти нищівним наслідкам для довкілля, життя і здоров'я людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузмяк І.Я., Кравцов В.І. Розвиток фізичного захисту радіоактивних відходів як крок до підтримання ядерної захищеності. *Ядерна та радіаційна безпека*. 2017. Вип. 4. С. 63–69.
2. Power Reactor Information System. *International Atomic Energy Agency*. URL: <https://pris.iaea.org/pris/> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами від 5 вересня 1997 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_335 (дата звернення: 24.03.2019).
4. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища від 16 червня 1972 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454 (дата звернення: 24.03.2019).
5. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення: 23.03.2019).
6. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015 (дата звернення: 24.03.2019).
7. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022 (дата звернення: 22.03.2019).
8. Директива Ради 2011/70/Євратом про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами від 19 липня 2011 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-11 (дата звернення: 22.03.2019).
9. Статут Міжнародного агентства з атомної енергії від 23 жовтня 1956 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_164 (дата звернення: 24.03.2019).
10. Principles of Radioactive Waste Management. Safety fundamentals. IAEA Safety Series № 111-F. Vienna. 1995. 24 p.
11. Establishing a national system for radioactive waste management. IAEA Safety Series № 111-S-1. Vienna. 1995. 28 p.
12. Near surface disposal of radioactive waste. IAEA Safety Series № WS-R-1. Vienna. 1999. 42 p.
13. Classification of radioactive waste. IAEA General Safety Guide No. GSG-1. Vienna. 2009. 68 p.
14. Decommissioning of nuclear power plants and research reactors. IAEA Safety Guide. Vienna. 1999. 52 p.
15. Запорозчук А. Значення рекомендаційних норм МАГАТЕ у вирішенні проблеми поводження з радіоактивними відходами. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2013. Вип. 33. С. 73–79.
16. Nuclear Technology Review 2018 / IAEA. URL: https://www-legacy.iaea.org/About/Policy/GC/GC62/GC62InfDocuments/English/gc62inf-2_en.pdf (дата звернення: 24.03.2019).
17. Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії від 25 березня 1957 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_027 (дата звернення: 24.03.2019).
18. Державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх зберігання і захоронення / Державне агентство України з управління зоною відчуження. URL: <http://dazv.gov.ua/povodzhennia-z-rav/derzhavne-upravlinnya-u-sferi-povodzhennya-z-radioaktivnimi-vidkhodami-na-stadiji-jikh-zberigannya-i-zakhoronennya.html> (дата звернення: 23.03.2019).
19. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30 червня 1995 р. № 256/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.03.2019).
20. Стратегія поводження з радіоактивними відходами в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2009 р. № 990-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/237433815> (дата звернення: 23.03.2019).
21. Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки від 18 листопада 2016 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752_001-16 (дата звернення: 24.03.2019).
22. Магда А.В. Основні міжнародно-правові принципи поводження з радіоактивними відходами. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 95 (1). С. 122–123.